

Tartu Ülikool
humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
maailma keelte ja kultuuride instituut
klassikalise filoloogia osakond

Marilyn Loomets
Vergiliuse “Georgica” IV laulu osaline värsstõlge ja kommentaar
Bakalaureuseprojekt

Juhendaja: Ivo Volt, PhD

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. “Georgica” taust	4
1.1 Vergiliuse elu	4
1.2 “Georgica” sisu ja kirjutamise taust	5
1.3 “Georgica” senised eestindused	7
2. Tõlkeprotsess	8
2.1. Värsistamise põhimõtted	8
2.2. Kommenteerimise põhimõtted	8
2.3. Peamised probleemid	9
3. “Georgica” värsside 4.1–115 kommenteeritud tõlge	12
3.1 Kommentaarid	17
Kokkuvõte	19
Kasutatud kirjandus	20
Summary	22
Lisa 1. Originaaltekst	23

Sissejuhatus

Käesolev bakalaureuseprojekt sisaldab Publius Vergilius Maro (70–19 e.m.a.) põllupidamist käsitleva eepilise poeemi “Georgica” neljanda laulu osalist värsistatud tõlget ja kommentaari ning kirjeldab lühidalt teose sisu ja kirjutamise konteksti. “Georgica” on ainuke Vergiliuse kolmest suurest teosest, mida ei ole eesti keelde veel täielikult tõlgitud, seega on käesolev töö loodetavasti väike samm selles suunas, täiendades eesti keelde tõlgitud antiikkirjanduse korpust. Töö esimeses osas annan lühikese ülevaate Vergiliuse elust, “Georgica” taustast ja sisust ning senistest eestindatud lõikudest. Teises peatükis kirjeldan oma tõlkeprotsessi ja peamisi raskusi ladinakeelsete värsside eestindamisel. Töö kolmandas osas on esitatud projekti tulemus ehk “Georgica” värsside 4.1–115 eestikeelne värsistatud ja kommenteeritud tõlge. Tõlke aluseks oli Sir Roger Aubrey Baskerville Mynorsi ladinakeelne tekstiväljaanne. Kommentaarides toetusin peamiselt Mynorsi, Lancelot Patrick Wilkinsoni ja Manfred Erreni selgitustele. Lõpus (Lisa 1) olen esitanud ka ladinakeelse originaalteksti Mynorsi väljaande põhjal.

1. “Georgica” taust

“Georgica” on põllupidamist käsitlev õpetlik eepos, mille Vergilius kirjutas Rooma kodusõdade (1. saj e.m.a.) lõpuperioodil, mistõttu peegeldab see tollase Rooma murrangulisi olusid, pakkudes ebakindlusele vastukaaluks maaelu võlusid ja rahu. Selgete viidete kõrval kodusõjale ning teost läbivatele surma ja taassünni tsüklitele¹ leidub teoses ka vihjeid, mille täielik mõistmine eeldas lugejalt haritust ja kunstimeelt, näiteks Kallimachose poeetika teatud võtete järgimine². Palju on ülistatud “Georgica” kaunist keelekasutust, “millega ladinakeelne heksameeter esimest korda täieliku kõlavuse saavutab”³. Sellele lisaks suutis Vergilius muuta ülevaks sellised eepikale ebaharilikud teemad nagu “muda ja sõnnik”⁴, aga ka viljapuude kasvatamine ja mesilaste pidamine, ning leida nende sümbolite kaudu tee tagasi roomlaste juurte juurde. “Bucolica” (42–39 e.m.a.) ja “Aeneise” (29–19 e.m.a.) vahepeal ilmunud “Georgica” sai küll omal ajal suure menu osaliseks, aga ajapikku selle populaarsus vähenes⁵, kas siis sellepärast, et teose poeetilis-poliitiline alltekst polnud enam aktuaalne või jäi see Vergiliuse järgmise ja oluliselt mõjukama eepose “Aeneise” varju.

1.1 Vergiliuse elu

Publius Vergilius Maro sündis 70. aastal e.m.a. Põhja-Itaalias väikemaomaniku peres. Noormehena läks ta Rooma, et õppida kõnekunsti, aga tagasihoidliku loomuse tõttu oli sellega kaasnev avalik esinemine talle raske, mistõttu pöördus ta hoopis filosoofia ja loodusteaduste poole. Õpingute ajal katsetas ta luuletuste kirjutamisega, mis jäid silma kirjandushuvilisele Asinius Pollio (75 e.m.a. – 4 m.a.j.), kellest sai Vergiliuse patroon. Pollio aitas Vergiliusel saada tagasi oma vanematelt võõrandatud maaomandi ja õhutas teda seal kirjutama idüllide maaelust. 42–39 e.m.a. nägigi ilmavalgust Vergiliuse esimene suurteos “Bucolica”, milles luuletaja nägi ette Octavianus Augustuse⁶ kuldset ajajärku. Peagi läks tema maaomand siiski võõrandamisele ning luuletaja suundus tagasi Rooma, kus ta võeti menuka kirjanikuna lahkelt vastu Maecenase⁷ ringkonda. Maecenasest sai tema uus patroon,

---

¹ Hardie 1998: 49.

² Morgan 2019: 375.

³ Rooma kirjanduse antoloogia (edaspidi RKA) 1971: 609.

⁴ Morgan 2019: 374.

⁵ *Ibid*: 378.

⁶ Octavianus oli Julius Caesari adopteeritud poeg, kes sai aastal 27 e.m.a. Rooma keisriks ja keda tuntakse rohkem tema uue nime Augustuse järgi.

⁷ Gaius Cilnius Maecenas oli keiser Augustuse suur pooldaja, kes on eelkõige tuntud selle poolest, et toetas oma ringkonda kuuluvaid noori luuletajaid nende loometegevuses.

tänu kelle heale sõnale kinkis tulevane keiser Augustus Vergiliusele väikese mõisa Napoli lähedal, kus poeet suurema osa oma ülejäänud elust veetis. Octavianuse nõudel kirjutas Vergilius aastail 37–30 e.m.a. oma järgmise teose “Georgica”, taaskord maaelu ülistamiseks, aga seekord õpetlikumas ja praktilisemas võtmes, hiilates üleva keelekasutusega. “Georgica” menu ajendas Octavianust tellima Vergiliuselt uut teost, seekord eepost, mis ühendaks Rooma rahva, aga legitimiseeriks ka tema kui keisri võimu ja põlvnemist. Seda teost, mis kandis nime “Aeneis”, kirjutas Vergilius oma elu lõpuni. Kümne aastaga lõi ta 10 000 värssi, aga eepos jäi Vergiliuse enneaegse surma tõttu 19. aastal e.m.a. lõpuni viimistlemata. Selle töö viisid lõpule tema sõbrad, kes teose ka välja andsid. Vergilius maeti oma soovi kohaselt Napoli lähedusse.⁸

1.2 “Georgica” sisu ja kirjutamise taust

1. sajand e.m.a. oli Rooma jaoks väga rahutu aeg, mis on tuntud kodusõdade ajajärguna. Juba eelneval sajandil alanud lahkhelid said poolikute reformide ning väejuhtide omavaheliste võimuvõitluste näol uued mõõtmed, mis viisid sammhaaval vabariigi langemiseni. Peale Caesari mõrvamist 44 e.m.a. muutus olukord veelgi raskemaks. Paljud talupojad laostusid, kui nende maalapp võõrandati sõduritele andmiseks või nad olid sunnitud selle maha müüma, ning asusid linna elama. Rooma oli juba Caesari eluajal jagunenud kahte leeri: tema toetajateks ja vastasteks. Peagi tekkis Caesari suurimate toetajate, Octavianuse ja Antoniuse vahel konflikt, mis kestis kuni 31 e.m.a., mil Octavianus sai Actiumi merelahingus Antoniusest võitu. Sellega lõppes Rooma vabariik ja sai alguse Rooma keisririik, mida juhtis Octavianus, kelle nimeks sai Augustus ja kelle valitsemisaega on sageli nähtud “kuldse” ajajärguna, mil valitses õitseng ja rahu.

Koos teiste kaasaja suurte luuletajatega tegutses Vergilius Maecenase⁹ ringkonnas, kes oli Octavianuse üks suurimaid abilisi ja toetajaid. Nende koostööl hakkas välja joonistuma selge poliitiline siht, mis pooldas ühelt poolt rahu ja teiselt poolt selle rahu kohaletoojat Octavianust¹⁰. Ühe osana oma sõjast tegeles Octavianus “propagandistliku eneseupitamisega, et tugevdada oma kõikuvat positsiooni”¹¹. Kuna poliitika ja kultuur olid väga tihedalt lõimunud, väljendus tema propaganda olulisel määral kirjanduse kaudu, mille elluviijaks oligi

---

⁸ RKA 1971: 608–611.

⁹ Morgan 2019: 371.

¹⁰ Oras 2004: 211.

¹¹ Morgan 2019: 376.

eelkõige Maecenase ringkond. Tellitud tööd mitte üksnes ei kommenteerinud poliitikat¹², vaid kujundasid seda¹³. Lisaks oma seisukoha parendamisele nägi Augustus tähtsat ülesannet kaasaja kõlbelise elu korraldamises ning vanade traditsioonide, pärimuste ja vooruste elustamises¹⁴. Aastakümneid väldanud võitlused ja julmus olid rahva hulka palju kaost külvanud ja moraalsed pidepunktid kõikuma löönud¹⁵. Rahvale oli tema meelest vaja luua või taasluua ideaal, mis Roomat läbi aja edasi kannaks ning ühendaks rahva oma mineviku, oma kodumaa ja iseendaga. Lisaks sellele kehtestas Augustus ranged konservatiivsed reeglid abielu osas, kriminaliseerides abielurikkumise, aga luues eeliseid lasterikastele peredele¹⁶.

Rahva ühtsuse taastamiseks lasi Augustus kirjutada Vergiliusel teose, mis suhestuks roomlaste olemusega. Vergilius valis kirjutatava raamatu aineseks põllupidamise, sest traditsiooniliselt nähti just maaelus roomlaste vooruslikkuse ja kõlbelisuse alget¹⁷. See veendumus tulenes suuresti sajand-kaks varem elanud konservatiivse Cato Vanema teose “De agri cultura” (“Põlluharimisest”) mõjust, milles ta omistab roomlaste moraalse ja sõjalise üleoleku lihtsuses elavate talupoegade vooruslikkusele¹⁸. See ühine päritolu, mis ei olnud ununenud ka linnas elavatel aristokraatidel, kes end juurtelt maaharijateks pidasid¹⁹, tuli taaselustada, et selle korrastava mõju abil “linnastund, kaoodistund rooma rahvale uuesti südamelähedaseks teha tervendav, rahustav maaelu, kodumuld”²⁰. Selle kõrval mängis Vergiliusel teemavaliku puhul olulist rolli kindlasti ka tema enda päritolu väikesest külast ja kiindumus maaellu²¹.

Augustuse tellimusel valminud “Georgica” koosnes neljast umbes 500-värsirealisest laulust, millest esimene käsitleb põlluharimist, teine viljapuude kasvatamist, kolmas karja- ja neljas mesilaste pidamist. Teos on õpetlik ja kunstipärane, aga selle eesmärk ei olnud põllumehi õpetada, vaid avada maaharimise kaudu inimese ja looduse ning inimese ja ühiskonna vahelisi suhteid, eriti kodusõja valguses²². Vergiliuse poeetilised juhised olid suunatud

---

¹² Hardie 1998: 2.

¹³ Poliitikat mõjutas rohkem küll “Aeneis”, aga et “Georgica” kirjutati siiski Octavianuse tellimusel ja Maecenase mõju all, avaldub seal tulevasele keisrile poolehoid, mitte kriitika (Morgan 2019: 376, 397–398).

¹⁴ Oras 2004: 211–212.

¹⁵ Morgan 2019: 376.

¹⁶ Kõiv 2015: 250.

¹⁷ Morgan 2019: 376.

¹⁸ Hardie 1998: 34.

¹⁹ Morgan 2019: 376.

²⁰ Oras 2004: 212.

²¹ *Ibid*: 211.

²² Hardie 1998: 50.

eelkõige aristokraatlikule klassile ja mõeldud pigem lahutama nende meelt kui andma neile praktilist nõu, mida neil otseselt vaja ei olnudki, sest nende põlde harisid orjad²³. Teose ebapraktilisust on toonud esile ka Seneca Noorem, kes kiidab küll selle ilu, aga märgib, et siin-seal esineb Vergiliuse õpetustes vigu²⁴. “Georgica” neljas laul keskendub esimeses pooles mesilaste pidamisele, milles Vergilius annab nõu, kuidas valida tarule asukoht ja kuidas seda hooldada, ning kirjeldab mesilaste “ühiskondlikku” elu. Teine pool keskendub mütidile Aristaeusest (kr Aristaios), kelle mesilased katku tõttu hukkusid, ja sellest, kuidas ta sülemi tagasi saab. Taru võib otseselt pidada Rooma peegelpildiks, mille kodanikud on mesilased, kes peavad rinda pistma katastroofiga²⁵, kodusõjaga. Aristaeuses on aga nähtud võrdkuju Augustusele, kes Rooma rahva kodusõjast välja toob just nagu Aristaeus mesilased katku järel tagasi saab²⁶. Mesilasi kui töökuse sümbolit kasutab Vergilius ka hiljem kirjutatud “Aeneises”, kui Aeneas imetleb Kartaagot ehitavaid tüüroslasi ja võrdleb neid mesilastega²⁷.

1.3 “Georgica” senised eestindused

Tervikteosena “Georgicat” eesti keeles seni ilmunud ei ole. Küll aga on tõlgitud katkendeid kõikidest lauludest ja üks laul isegi tervikuna. Varaseim tõlge ilmus Ants Oraselt, kes tõlkis 1960. aastal värsid 4.453–527, milles Proteus kõneleb Aristaeusega²⁸. Pikema katkendina avaldati 1971. aasta “Rooma kirjanduse antoloogias” Leo Anvelti tõlkes terve teine laul, milles on 542 värsirida. Viimase lisandusena ilmusid esimesest laulust read 1–5, 204–218, 299, 512–514, kolmandast 556–566 ning neljandast 485–500 Janika Pälli tõlkes aastal 2019²⁹.

---

²³ Morgan 2019: 375.

²⁴ *Ibid*: 374–375, milles tsiteeritakse Seneca teost “Moraalikirjad Luciliusele” (86.15).

²⁵ *Ibid*: 377.

²⁶ *Ibid*: 378.

²⁷ Aeneis 1.421–436, tlk L. Anvelt. RKA 1971: 295.

²⁸ Oras 1960.

²⁹ Need lõigud asuvad Morgani (2019) kirjutatud artiklis.

2. Tõlkeprotsess

Tõlkeprotsessi esimene samm oli teha originaaltekstist toortõlge, mis vastaks võimalikult täpselt sisule. Oma tõlke täpsust ja mõttest arusaamist võrdlesin ja kontrollisin kolme erineva ingliskeelse väljaande pealt, mille autoriteks olid Anthony S. Kline³⁰, Peter Fallon³¹ ja Janet Lembke³². Järgmiseks tegelesin tõlgitud tekstiga väikeste mõtteliste osade ehk umbes 3–5 rea haaval. Määrasin esmalt heksameetri täpsema meetrilise skeemi ja panin seejärel teksti reahaaval eestikeelsesse värssi. Vajalikesse kohtadesse lisasin värsirea numbriga viidates juurde kommentaari.

2.1. Värsistamise põhimõtted

Värsistamisel võtsin eeskujuks varasemad eestikeelsed ladina ja kreeka eepika tõlked, eelkõige Leo Anvelti tõlgitud katked Vergiliuse teostest 1971. aasta “Rooma kirjanduse antoloogias”, aga abiks olid ka August Annisti tõlgitud “Ilias” ja Ants Orase tõlgitud “Aeneis”. Teiste autorite stiili on võimatu täpselt järgida, seega kujunes mul oma tunnetuse põhjal välja värsitüüp, mida võiks määratleda rõhulis-silbilis-välteliseks süsteemiks³³. Peamised reeglid, mida tõlkimisel järgisin, olid: (1) panna värsijala tõusu alati teises või kolmandas vältes silp; (2) arvestada tsesuuriga sel määral, et sõnalõpp jääks kolmanda värsijala tõusu (meestsesuur) või kolmanda värsijala teisele silbile (naistsesuur), ehkki see poolitus ei pruugi värsirida minu tõlkes kaheks mõtteliseks osaks jaotada; lisaks esines Vergiliusel vahel kaks tsesuurikohta, nii et mõnes reas olen ka seda varianti kasutanud (v. 55, 83); (3) jätta värsijala langusesse lühikesed või rõhutud silbid, nende hulgas täitesõnad, sest need võivad kõnekeeles lühikeseks muutuda ja sobivad seega rõhutat positsiooni täitma³⁴; (4) mitte teha rangelt sõnasõnalist tõlget, vaid säilitada selgus ja loetavus kasvõi mõne kao arvelt, nagu soovitas Annist³⁵.

---

³⁰ Kline 2001.

³¹ Fallon 2006.

³² Lembke 2005.

³³ Maria-Kristiina Lotman, kommentaar e-kirjas I. Voldile (2.03.2024).

³⁴ Annist 1958: 82.

³⁵ *Ibid*: 81.

2.2. Kommenteerimise põhimõtted

Antud töös on kõik kommentaarid esitatud tõlkele järgnevas peatükis koos värsirea numbriga. Kommentaaride tegemisel eeldasin, et lugejal on antiikmaailma kohta olemas mõningad baasteadmised, mistõttu jäid sellised nimed nagu Apollo ja Maecenas kommenteerimata. Küll aga kommenteerisin vähemtuntud nimesid ning värsikohti, mis kirjeldavad mesilaste käitumist või nende pidamisega seotud õpetusi. Siin võtsin mõõdupuuks omaenda teadmised ehk kui ma ise millestki aru ei saanud, siis eeldasin, et ka lugeja ei teaks seda, ja lisasin sisu paremaks mõistmiseks selgituse. Töö kirjutamise ajal avaldati huvi ka teoses esinevate taimede ja loomade taksonoomiliste nimede kohta. Nii palju kui neid oli võimalik leida, on need täpsustused ka esitatud. Vahel lisasin veel muid huvitavaid, kuigi teksti seisukohalt pigem ebaolulisi leide. Teksti liigendasin Wilkinsoni alapealkirjade eeskujul, et lugemist lihtsustada³⁶.

2.3. Peamised probleemid

Kõige suuremad probleemid tekkisid meetrumi järgimisega. Heksameeter koosneb kuuest värsijalast, millest esimesed neli võivad olla kas spondeused ehk kahest pikast silbist koosnevad värsijalad (– –) või daktülid ehk ühest pikast ja kahest lühikesest silbist koosnevad värsijalad (– ∪). Ladina heksameetris on palju spondeusi, sest ladina keeles esineb sõnades ja eriti käändelõppudes palju pikki silpe. Kui ma “Georgica” heksameetri täpsemat meetrilist skeemi määrasin, panin tähele, et igas reas on keskmiselt kaks-kolm spondeust, vahel ka neli, kui mitte arvestada viimast värsijalga. Eesti keeles aga sellist *gravitas*’t, sellist raskust ei ole, sest käändelõpud on valdavalt lühikesed silbid, mistõttu on eestikeelne heksameeter juba iseenesest palju daktülilisem, veel enam algaja tõlkes. Lisaks on eesti keeles kolm veldet, millest teine on üsna ambivalentne ja mida annab kasutada nii lühikese kui pika silbina³⁷. Veel osutus kitsaskohaks tsesuurikoha ja sõnalõpu ühildamine, mis tekitas vahel ebaloomulikke rõhke ja nõudis palju käänetestega mängimist, kaldudes kohati originaalsest lausestruktuurist kõrvale.

---

³⁶ Wilkinson 1969.

³⁷ Annist 1958: 83.

Sõnavalik sõltus tihti meetrumist. Antud teksti puhul oli raskusi teksti sisu kohalt oluliste sõnadega nagu “mesilane” ja “kuningas”, mis kumbki ei sobi ei spondeuseks ega daktüliks, kui neid mitte mõnda (mitmuse) käändesse panna ja rõhk järelsilbile libistada. Viimast andis vähemalt sõna “kuningas” puhul teha, nii et sain värsis üsna edukalt kasutada näiteks sõna “kuningad”. Aga sõnaga “mesilane” seda hästi teha ei õnnestunud, sest ka rõhulibistuse korral kõlanuks see pigem veirdalt, sest “-lane” käändub nagu “laps”, nii et tõlkes loobusin sellest täiesti. Selle asemel kasutasin mõnes kohas äärmise vajaduse puhul sõnu nagu “(mesi)lind” ja “mesimumm”, aga peamiselt viitasin neile asesõnadega, nagu Vergiliuski seda tegi, või üldnimetusega “parv”, “summ” või “tulv”. Esines ka juhus, kus sellest sõnast nii kergesti loobuda polnud võimalik, nimelt sõnas “mesilasenäpp”. Esiolgu üritasin asemele mõelda mõne teise linnu, kes Eesti konteksti ehk rohkem sobiks, näiteks rähni, kes võib mesilastele liiga teha³⁸, aga lõpuks tundus see vaste siiski teksti seisukohast liiga kauge ja otsitud, seega surusin sõna poeetilise vabaduse ettekäändel kokku “mesinäpuks”. Mõtlemiskohti tekkis ka selliste nelja lühikese silbiga sõnade juures nagu “esimene” ja “roheline”. Õnneks sai need kahes kohas välja jätta ilma, et see värssi mõtet oleks muutnud, ja ühes kohas asendasin “rohelise” sõnaga “haljas”.

Ladinakeelses tekstis oli ühes reas vahel rohkem sisu kui eesti keeles võimalik edasi anda. Võis ka juhtuda, et see vaid esmapilgul nii, aga pärast jäi ruumi lausa üle. Palju esines lauseid, mis olid väljendatud kahe samaväärse, “ja” abil lahutatud poolega. Enamasti mahutasin need ikkagi ära, ent korra olin sunnitud korduva mõtte üheks pikemaks kokku panema, nimelt reas 64, mille toortõlge on “kõlista seal ümber ja löö Kybele simbleid kokku”, mis jäi lõpuks selliseks: “Suur-Ema simbleid löö seal ümber kõlladi kokku”. Kohati jäi mõni sõna lihtsalt ära, nagu eelnevalt mainitud, aga näiteks reas 63 olin originaali sõna *cerinthae* tõlkinud “vahalilledeks”, mis ei sobinud algselt kuidagi meetrumisse, seega jäi tõlkes selle asemel lihtsalt “lilled” ja täpsustus läks kommentaari. Hiljem muutsin selle rea retsensendi abiga ümber, nii et “vahalilledest” said “mesililled” ja neid ei pidanud värsist välja jätma. Sageli aitas meetrumisse mahutamisel ka see, kui panna sõna kas ainsusest mitmusesse või mitmusest ainsusesse. Kõige märkimisväärsem näide on ridades 31–32, kus lausa kolm sõna said vastupidise grammatilise arvu (“tüümian”, “mägimündid”, “kannike”). Ainsuse ja mitmuse vaheldamisega sai nii mitmestki trohheilisest (– ∪) sõnast kas spondeus või daktül.

---

³⁸ Raudmets 2022: 5.

Ainsust ja mitmust kasutas ohtralt ära ka Vergilius, kes leidis sellest abi asesõnade tarvitamise juures. Ladina keeles on asesõnade valik laiem ja eristavam kui eesti keeles, seega mesilastele sai ta viidata sõnadega “ipsae” ja “illae” ning tarule sõnadega “haec” ja “ipsa”. Sama tihti puudus igasugune alust märkiv sõna hoopis, vaid selle pidi tegusõnast välja lugema, kuna ladina keeles kandub alus grammatilise soo abil kaugemale. Eesti keeles kahjuks seda võimalust ei ole. Asesõnu ei saanud ma kuigi vabalt kasutada, sest see oleks soo puudumise tõttu jätnud selgusetuks, millele viidatakse. Lisaks on võõras, kui alus täiesti ära jätta. Seega üritasin tõlkes nimisõnade abil alati mõistetavaks teha, millest või kellest parasjagu räägitakse.

Teine probleemne valdkond oli sõnakasutus, eriti sünonüümid. Märkasin, et palju oli vastete hulga ebavõrdsust. Nimelt ei olnud ladina nimisõnadele vahel eesti keeles kas piisavalt täpset vastet või ühtegi sünonüümi (kasutasin EKI Sünonüümisõnastikku), samas kui ladina tegusõnadele võis leida ligi viis eestikeelset vastet, eriti onomatopoeetiliste või muud moodi kirjeldavate sõnade korral. Nimisõnade puhul tekkis probleem näiteks sellise sõnaga nagu “(h)umor”, mis tähendab küll igasugust vedelikku, aga viitas antud kontekstis veele, millele eesti keeles sünonüüme pole, nii et jätsin ta veeks. Sellele lisaks asus sõna väljendis “stabit iners [...] umor”, mille otsetõlge oleks “seisab seisev vesi”, sest eesti keeles kasutatakse sama sõnatüve. Et seda vältida, panin tõlkeks “tüünelt seisku [...] vesi”. Sünonüümide nappus ilmnis ka selliste nimisõnade puhul nagu “gens” ja “populus”, mis mõlemad tähendavad rahvast. Kuna need juhtusid esinema ühes lauses koos, tõlkisin need lihtsalt kokku “rahvasooks”. Veel on ladina keeles mitu viisi, kuidas öelda “ja”: “-que”, “et”, “ac” ja “atque”, mis muudavad värsi originaalis väga vaheldusrikkaks. Eesti keeles on lühike “ja” ja pikk “ning”, mida saab küll meetrumis ära kasutada, aga nende tiheda esinemise juures ja ladina keele võimaluste kõrval jätavad need vahel siiski soovida. Tegusõnade osas võis see-eest rohkem valikuid olla, näiteks kui kirjeldati helkimist. Sellistel puhkudel tuli lähtuda meetrumist ja valida nüansi poolest õige sõna. Veel oli keeruline kasutada mäarsõnu, sest need järgivad eesti keeles enamasti trohheilist rütmi, näiteks sõnad “ringi”, “mööda” või “kokku”, mis tuleb seetõttu jätta kas viimasesse värsijalga või kui tahta teha neid daktülilis, panna järele mõni lühike silp, mille valik piirdus peamiselt sõnadega “on” või “ja”.

Korra esines ka otsene onomatopoeetiline sõnamäng, nimelt reas 72, milles kirjeldatakse pasunamängu, mis on originaalis selline: “vox // auditur fractos sonitus imitata tubarum”.

Vergilius on selles värsis kasutanud kuut t-silpi, millega ta teeb järgi pasuna tuututamist³⁹. Tõlkides mõtlesin kaua, kuidas seda hästi edasi anda, proovisin kasutada “tuututamist” või “tüü-tüü”-d⁴⁰, mida kasutab Konstantin Päts ühes vene keelest tõlgitud mesindusõpikus, aga mõlemad olid sõnad iseenesest, liiga otsekohesed, mitte peidetud silbimäng nagu originaalis. Lõpuks otsustasin lähtuda sõnast “fractos” ja jõudsin vasteni “katkendlikku”, mille alguse spondeilisus mingil määral kirjeldab seda katkendlikkust ennast ja seeläbi pasunamängu. Lisaks kasutasin “tubarum” vasteks sõna “trompet”, mis andis juurde kaks t-tähte.

Kokkuvõtvalt tekitas paratamatult probleeme sünonüümide, asesõnade ja soo piiratus eesti keeles ning heksameetrist tulenev tsesuuri ja sõnalõpu ühtelangemise nõue. Samas aitas käänete ümbermängimine, ainsuse ja mitmuse vaheldamine ning äärmisel vajadusel mõne sõna ärajätmine.

---

³⁹ Mynors 1990: 269.

⁴⁰ Butlerov 1897: 15.

3. “Georgica” värsside 4.1–115 kommenteeritud tõlge

(1–7. Sissejuhatus)

Nüüd aga räägin mee õhustsündinud taevasi kinke:
pööra ka ses osas veel, Maecenas, pilk minu poole.
Vestan sül imeväärt õhkkergete loomade teatrit,
õilsad väejuhid ning kogu rahvasoo kombed ja püüded,
ühtlasi taplusemõll ükshaaval loost läbi käivad. 5
Väikeste asjade kohta käib töö, aga au pole väike,
kui seda soosib taevas ja mind võtab kuulda Apollo.

(8–50. Taru)

Peavari ning asupaik tuleb esmalt lindudel' leida
seal, kuhu tuul ei pääse – ta raskeks teeb koju tuua
toitu ju –, lambadki kus ja ka pusklevad sokud ei ümber 10
lilledes vallatleks, või lehm, kes nurmele eksind,
kastevee rapsaks alla ja tallaks tärkavat rohtu.
Eemal hoitagu veel sisalik krobeseigne ja kirju
mett täis kärgede mant, mesilasnäpp, teistsugu linnud,
veel oma süül Procne, kel rind on täis veremärke; 15
rүүstavad viimseni kõik, mesimumme nad napsavad lennult,
kandes maiusroaks neid julmade poegade kurku.
Seevastu allikad selged ja tiigidki, haljana samblast,
sealsamas juures on head, las kiirena veenire voolab,
eeskoda palm või suur oleaster varjuga katku, 20
et kui uus kuningpõlv kevadkuul sülemeid juhüb välja,
pääsenud kärgedest, noored on rõõmsad ja lustlevad ringi,
naabrina kutsuks neid jõekaldad vältima kuumust,
ning teel sinna ka puu, mille lehtedes leiavad varju.
Keskele, tüünelt seisku või voolaku seal vesi kärke, 25
kuhja sa põigiti lao kive suuri ja remmelgaoksi,
taastuda kus unimüts saaks, peatudes sildade puntras,
laotada päikese käes oma tiibasid, kui vett tema peale
pritsinud on idatuul või viind Neptunuse valda.

Ümbruses kassia neil las õitseb ja kaugele lõhnav 30
 tüümian, täitugu õhk mägimüntide rikkast aroomist,
 karget allikavett las peenrais kannike rüütab.
 Olgu sul korgipuukoor mesipuu jaoks õmmeldud kokku
 seest tühi või pajuväät, mis painduv, põimitud ühte,
 vaata et kitsaks jääks ligipääs: üks külmaga talv ju 35
 tarretab mee, mille taas suvekuumus teeb sulapehmeks.
 Võrdselt peab mesilind neid jõudusid kumbagi kartma;
 asjata neil ju ei käi kibe töö, et mätsida auke
 ning teha kitsaks taas vaha-vaiguga lendamiskäigud.
 Just selle töö jaoks on neil liim juba korjatud valmis: 40
 kleepuvam see kui tõrv, mida leidub Früügia Idal.
 On salapaikades maa all tihti, kui uskuda kuuldust,
 kaevatud neil kodukolle ja leiduda neid sügaval võib
 pimsskivi aukude sees ning pehkinud puudegi õõntes.
 Kui ajab üks pragu teist taga, tee mudakiht taru ümber, 45
 et seda soojana hoida, ja kergete okstega kata.
 Vaata, et liig lähedal jugapuu pole, ning punavähke
 seal ära kõrveta koldes, ka sood sügavat parem väldi,
 kohti ka, kus pori hais üle pea või kaiguvad õõnsad
 kaljud löökide käes, kaja vastu kui põrkudes rökkab. 50

(51–66. Sülemlemine)

Mis veel? Niipea kui on maa alla päikene tõrjund
 talve ja valguse jõul taba eest ära lõõnd suvetaeval,
 uurimas on mesilind kohe metsi ja vainusid mööda,
 helkivat nektarit joob ning jõevee pindagi puutub
 kergena ta. Siis säärane rõõm on soojuses hoida 55
 neil pesa poegade jaoks, et vormivad oskuserikkalt
 kord vaha värsket, kord aga mett paks-kleepuvat teevad.
 Kui taru hüljand parv on teel juba tähtede poole,
 siis suvetaevas selges sa neid üles lendamas vaatad
 alt imetelles, kuis veab tuul ühes mustavat pilve, 60
 silmas pea: kogu aeg magevett ning lehtede varju

otsimas on nad. Siia sa vürtse, mis kästakse, puista,
pulbriks tehtud melissi ja lihtsast soost mesililli,
Suur-Ema simbleid löö seal ümber kõlladi kokku.
Parv ise paigale jääb, kuhu maarahud väekad on pandud, 65
ning tavaks peituda neil on siis mesipuu sisemusse.

(67–87. Võitlus)

Kui aga võitlemas näed kuningaid seal üksühe vastu
(haarab ju lahkeli neid alalõpmata suurima hooga),
hetkega parvede meelt ning ootlike põuede põksu
kaugelt aimata võib sõja eel; ajab viivitajaid ju 70
marssima lauluga vask kähehäälnel, on kuulda signaali
katkendlikku, mis teeb sõjatrompeti hüüdusid järgi.
Kokku siis mäslev summ juba koondub, vehkides tiibu,
astlaid lihvimas nokk, iga muskel pingule aetud,
tunglevad pealiku ning otse väejuhi telgigi ümber 75
tihkelt koos, vali lärm nende poolelt kutsumas vaenlast.
Kui nii leidnud on eest kevadtaeva ja laiuvad põllud,
murrab tulv väravaist, lahing algab ja lärm üles paisub
kõrgele, seejärel kokku nad puntrasse kuhjuvad suurde,
langevad ent pea ees; ei nii tihedalt rahe taevast, 80
ei tõrud tammegi pealt saja alla, mis rappuma löödud.
Valdjaid tiibade järgi on teada, kui kesk rivikorda
liiguvad nad, süda väikene sees, aga julgusest tulvil.
Vankumatult ei maad anna niikaua kui kõva võitja
sundinud üht või teist poolt pöördudes lendama pakku. 85
Sellised hullusehood ning võitlused hiiglama suured
vaibuvad taltunult, kui neile puistada veidike tolmu.

(88–102. Mesilaste valimine)

Kui oled pealikud siis rivikorrast taas ära kutsund,
vaata, kes rääbakam näib, see priiskaja surmale anna,
et tema jalgu ei jääks; las väärivam troonile tõuseb. 90
Tol särab rõngassärk karekuldsete tähnide helkvel;

liikisid kaks nimelt on: üks kauneim näolt on ja kuulus
 ruuge ta soomuserüü, aga teine on sakris ja õudne
 laisklemisest ning vatsa ta näotuna suurt järel vinnab.
 Nii nagu kaht nägu on kuningaid, nii kaht keha rahvast. 95
 Ühtedel turris on karv ja näotud on just nagu rändur,
 kes läbi tolmu on teel, ise kuiv, janusui maha sülgab,
 jõuetu; teine see-eest laussähviva välguna küütleb,
 kullast tähnide lõõm keha ühtlase mustri kirjab.
 See sugu võimekam on, neilt taevaste määratud aegu 100
 hõrkmagusat kogud mett, mis niisama hõrk on, kuivõrd
 lüüme, ja taltsaks võib teha kangema veinigi maigu.

(103-115. Sülemlemismeeleolu)

Ent kui summ sihitult õhus lendab ja taeva all mängib,
 kui unarusse on kärg, kui külmaks kollegi jäetud,
 hoia neid erksaid hingi sa eemale asjata mängust. 105
 Ei ole raske see töö: kuningailt tuleb kiskuda tiivad
 küljest; kui venib ees tema, ei siis kõrgele keegi
 sõandaks tõusta või maast üles lippusid tõmmata laagris.
 Las aga meelitab aed neid krookuslillede lõhnal,
 varga ja lindude eest las valvab kaitsja Priapus, 110
 Hellespontuse vaht, kel käes on sirp pajupuine.
 Ning, kel selline hool, ise mändi ja tüümiani kõrgelt
 toob mägedest, taru ümber et laialt kasvama panna.
 Las rühib käed ise rakku ta tööga, taimi kui mulda
 istutab viljaderohkeid ja niisutab meeldiva veega. 115

3.1 Kommentaarid

- 1 *õhustsündinud* – Arvati, et mesilased teevad mett kastetilkadest (Mynors 1990: 258).
- 13 *sisalik* – *Lacerta viridis*. (Mynors 1990: 260)
- 14 *mesilas(e)näpp* – *Merops apiaster*. (Mynors 1990: 260)
- 15 *Procne* – (kr Prokne) oli Kreeka mütoloogias Tereuse naine, kes tappis oma poja Itysi, et maksta mehele kätte oma õe Philomela teotamise eest. Tereuse eest põgenedes muudeti Procne ööbikuks ja Philomela pääsukeseks. (Apollodoros 3.14.8). Rooma kirjanikud vahetasid aga linnud ära, nii et Procnest sai hoopis pääsuke (Frazeri kommentaar 1921: 98–100), nagu näiteks Ovidiusel (*Ars amatoria* 2.383–384), sest pääsukestel on kurgu all tume laik (Mynors 1990: 260).
- 20 *palm ... oleaster* – palmi puhul on tõenäoliselt tegu eksootilise datlipalmiga ja oleaster on kas *Elaeagnus angustifolia* või *Olea oleaster*. Kumbki puu ei seendu otseselt mesilastepidamisega, aga võib-olla viitab nende kombineerimine mõnele mitte säilinud kujundile Kreeka luulest. (Mynors 1990: 260–261)
- 26 *remmelga* – originaalis *salix*, paju.
- 30 *kassia* – *Laurus cassia*
(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=cassia&la=la#lexicon>) (seisuga 19.04.24).
Või ka *Daphne gnidium* või *Daphne cneorum* (Mynors 1990: 262).
- 31 *tüümiän* – originaalis *serpyllum*. Levinud meetaim.
- 31 *mägimüntide* – originaalis *thymbra*. Täpselt tuvastamatu liik *Satureia* perekonnast (Mynors 1990: 262).
- 32 *kannike* – originaalis *violarium*. Kas *Matthiola* või *Viola* perekonnast (Mynors 1990: 262).
- 33 *korgipuukoor* – *Quercus suber*'i koor. Tarudeks kasutati kõike, milles oli ruumi või väikeseid auke, näiteks punutisi, tühje palke, keraamilisi nõusid, puukoorest tehtud pesasid jpm. (Mynors 1990: 262).
- 41 *Früügia Idal* – Ida on mägi, mis asub Türgis, kunagise Früügia aladel. Seal kasvavatest mändidest tehtud tõrv oli oma kvaliteedi poolest kuulus. (Mynors 1990: 247)
- 47 *jugapuu* – jugapuu on loomadele mürgine, mistõttu arvati, et see langetab ka mee kvaliteeti (Mynors 1990: 264).
- 48 Mesilased ei kannata tugevaid lõhnasid. Põletatud vähkide tuhka kasutati meditsiinis ning elusaid vähke võidi lisada põlevale sõnnikule või kõrtele, et suuremat maa-ala või puid haigustekitajatest puhastada (Mynors 1990: 264–265, Wilkinson 1969: 261).

- 60–61 Mesilased hakkavad peret heitma ja Vergilius õpetab, kuidas meelitada neid lähedale jääma (Mynors 1990: 266).
- 63 *mesililli* – *Cerintho major*.
- 63 *melissi* – *Melissa officinalis* (Mynors 1990: 267).
- 64 *Suur-Ema* – Kybele, Väike-Aasia loodus- ja viljakusjumalanna (Antiigileksikon 1985: 298). Lärmi tegemine pidi sundima sülemit paigale jääma (Mynors 1990: 267). Kuigi Vergilius annab mitmes kohas mõista, et mesilased on võimelised heli kuulma (v. 50, 70–72, 76), siis tegelikult neil kuulmisorganeid siiski ei ole, vaid nad tajuvad spetsiaalsete elundite abil üksnes pinnavõnkeid (Riis 2019: 67). Mesilaste helitaluvuse järeleproovimiseks karjus üks 18. sajandi inglise härrasmees mitmel korral oma mesipuude lähedal ruuporisse, aga mesilased ei lasknud end häirida (White 1789: 227). Mis puutub lärmi tegemisse, et sülemit paigale sundida, siis mitmed antiikautorid on sellest samast nähtusest kirjutanud ja pakkunud põhjuseks, et mesilastele kas meeldib see heli või nad kardavad seda, samas kui Aristoteles jättis küsimuse lahtiseks (Mynors 1990: 267). Eestis on sülemit püüdmise otstarbeks kasutatud pakkтарыsid ehk kusaleid, õõnestatud puutükke, mis määriti seest kokku vaha, suira ja mee seguga, mille lõhn mesilasi ligi meelitas, ning mis riputati puude otsa (Sõnaveeb).
- 67 *kuningad* – kuningate all on mõeldud mesilasemasid, sest antiikajal usuti valdavalt, et taru pealik on isane (Wilkinson 1969: 264)
- 68 Vana mesilasema on esiksülemiga ära läinud ja uue kodu leidnud (v. 58–66) ning nüüd tuleb valida uus ema. Potentsiaalseid valitsejaid koorub mitu ning nad võitlevad elu ja surma peale, mis on vihje Rooma kodusõdadele. (Mynors 1990: 268)
- 72 Esimesena koorunud noor ema hakkab tegema omalaadset tuutuvat häämitsust (v. 71–72), millega ta rivaale välja kutsub (Mynors 1990: 268).
- 110 *Priapus* – (kr Priapos) Hellespontuse äärest Lampsakosest pärit viljakuse ja himuruse falloslik jumal, kellele ohverdati eesleid. Tema kuju oli antiikmaailmas levinud aiakaunistus, mis pidi hernehirmutise kombel peletama eemale aedu kahjustavad vargad ja linnud, aga ka muu kurja. Dekoratiivse elemendina on Priapuse kuju algupäraks tänapäeva aiapäkapikkudele. (Antiigileksikon 1985: 448; Mynors 1990: 272–273; Erren 2003: 822)
- 112 *mändi* – eri tekstiversioonides on selle koha peal kas *tinus* (lodjapuu, *Viburnum tinus*), mida soosib Mynors (1990: 273), põhjendades, et see on levinud meetaim, või *pinos* (mänd), mida pooldab Erren (2003: 822), põhjusel, et männist/kuusest/nulust (ta kasutab eri okaspuude nimesid) valmistavad mesilased nulumett.

Kokkuvõte

Käesolevas bakalaureuseprojektis on esitatud Publius Vergilius Maro (70–19 e.m.a.) “Georgica” neljanda laulu värsside 1–115 eestikeelne värsistatud ja kommenteeritud tõlge. Töö esimene peatükk kirjeldab Vergiliuse elulugu, tema teed kirjanduseni ja seeläbi Maecenase ringkonda, tema kolme suure kirjandusteose saamislugu ning “Georgica” kirjutamise tausta. “Georgica” on keiser Augustuse tellimisel kirjutatud põllupidamise eepos, mis kajastab Rooma kodusõdade mõju ja pakub sellele vastukaaluks maaelu rahu ideaali. Teost on ülistatud selle kauni keelekasutuse ja eepikažanrile ebaharilike maalähedaste teemade poolest. “Georgica” ei olnud aga praktiliste õpetuste kogum, vaid selle eesmärk oli pakkuda meelelahutust (peamiselt kõrgklassile), aidates samas ühise ideaali kaudu sõjast räsitud ja vaenulikku Rooma rahvast taas oma kodumaaga ühendada.

Teine peatükk keskendub tõlkeprotsessi avamisele, kus kirjeldatakse lähemalt tõlke värsistamise ja kommenteerimise põhimõtteid ning analüüsitakse värsistamisel tekkinud probleeme. Nendest peamised olid tsesuuri järgimise nõue, sünonüümide piiratus, sooliste asesõnade puudumine ning eesti- ja ladinakeelsete sõnade meetrilised erinevused, mistõttu sisaldas tõlgitud värss spondeusterohke originaali kõrval väga palju daktüleid. Kolmandas peatükis on projekti keskne osa ehk tõlgitud katkend koos kommentaaridega. Lõppu (Lisa 1) on lisatud ka originaaltekst.

Kuna värsistamine on väga ajamahukas töö, sai antud projektis valmis üksnes 115 värsirida. Aga et “Georgicast” on tõlgitud vaid üksikud katkendid, siis jagub huvilistele tööd ka tulevikuks, selleks et Vergiliuse teosed täielikult eesti keelde tuua.

Kasutatud kirjandus

- Annist**, August (1958). *Antiikeeposte eestikeelseist tõlkeist ja nende värsiprobleemidest*. – Keel ja Kirjandus 2, 75–89.
- Antiigileksikon** (1985), teine trükk. Tallinn: Valgus.
- Apollodorus; Frazer**, Sir James George (tlk ja komm.) (1921). *The Library. Volume II: Book 3.10-end. Epitome*. – Loeb Classical Library 122. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Butlerov**, Aleksandr; Päts, Konstantin (tlk) (1897). *Käsiraamat: Kuidas mesilasi pidada*. Jurjev/Tartu: M. Varesi rmtkpl.
- Erren**, Manfred (2003). *P. Vergilius Maro: Georgica. Band 2, Kommentar*. Heidelberg: Winter.
- Fallon**, Peter (2006). *Virgil: Georgics*. Oxford: Oxford University Press.
- Hardie**, Philip (1998). *Virgil*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kõiv**, Mait; **Kriiska**, Aivar (2015). *Maailma ajalugu I. Esiaeg. Vanaaeg*. Tallinn: Koolibri.
- Lembke**, Janet (2005). *Virgil's Georgics*. New Haven: Yale University Press.
- Morgan**, Llewelyn (2019). *Kaosest kerkiv loovus: luule Caesari surma ja Vergiliuse surma vahelisel perioodil*. – Taplin, Oliver (toim.); Unt, Kersti (tlk), *Kirjandus Kreeka ja Rooma maailmas: uus vaatenurk*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 366–407.
- Mynors**, Sir Roger Aubrey Baskerville (1990). *Virgil: Georgics*. Oxford: Clarendon Press.
- Oras**, Ants (1960). *Orpheus ja Eurydice: (Proteuse jutustus Aristaeusele, Georgica IV. 453–527)*. – Mana 4, 176–177.
- Oras**, Ants [1970] (2004). *Vergiliuse pastoraalid*. – Runnel, Hando; Rähesoo, Jaak (koost.), *Luulekool II: meistrikläss*. Tartu: Ilmamaa, 210–216.
- RKA = Rooma kirjanduse antoloogia** (1971). Tallinn: Eesti Raamat.
- Wilkinson**, Lancelot Patrick (1969). *The Georgics of Virgil: A Critical Survey*. Cambridge: Cambridge University Press.

Internetiallikad

- Kline**, Anthony S. (2001). *Virgil: Georgics: Book IV*.
<https://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/VirgilGeorgicsIV.php> (19.04.2024).

Lewis, Charlton T., **Short**, Charles (1879). *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.

<http://www.perseus.tufts.edu> (19.04.2024).

Raudmets, Aivar (2022). *Kutsumata külalised mahemesilas: Kahjurid ja kiskjad*. –

Mahepõllumajanduse koostöökogu.

https://www.pikk.ee/wp-content/uploads/2023/09/mesinduse_infoleht_1_2022.pdf

(19.04.2024).

Riis, Marje (koost.) (2019). *Tänapäeva mesindus: Käsiraamat*. Eesti Mesinike Liit.

https://www.mesinikeliit.ee/failid/kirjandus/tanapaeva_mesindus_2019.pdf

(23.04.2024).

Sõnaveeb. 'sülemipüüdja'. <https://sonaveeb.ee/> (23.04.2023).

White, Gilbert (1789). *The Natural History of Selborne, in the County of Southampton : with engravings, and an appendix*. London: Horace's Head.

<https://www.biodiversitylibrary.org/page/47945015#page/11/mode/1up> (5.03.2024).

Summary

Title: Partial verse translation and commentary of the fourth book of Georgics by Virgil

This project includes a partial translation and commentary of the fourth book of Georgics by Virgil (70–19 BCE) and describes the content and context of the work. Georgics is the only one of Virgil's three major works not fully translated into Estonian, so this project helps to expand the body of classical literature in Estonian. The first part gives an overview of Virgil's life, the background and content of Georgics, and mentions excerpts that have been previously translated into Estonian. The second part talks about the translation process and the main challenges of translating Latin verses into Estonian. The third part presents the result: the Estonian verse translation and commentary of Georgics' lines 4.1–115, based on Sir Roger Aubrey Baskerville Mynors' Latin edition, with commentaries from Mynors, Lancelot Patrick Wilkinson, and Manfred Erren.

Georgics, an epic on farming, was written during the late Roman civil wars, reflecting the era's troubles and contrasting it with the peace of rural life. It is known for its beautiful language and ability to make unusual epic subjects like mud, manure, tree growing, and beekeeping interesting, reconnecting Romans with their roots. Virgil's life, his early education, and shift to poetry are discussed, as well as his patrons, Asinius Pollio and Maecenas, and his major works, including Bucolics, Georgics and the unfinished Aeneid. Georgics, aimed to be read by the aristocratic class, gives more than practical farming advice, exploring human-nature and human-society relationships, especially in the context of civil war.

The translation process involved creating a literal translation, refining it into Estonian verse while keeping the hexameter, and providing commentary. The translation faced challenges like keeping the meter, finding suitable words, and ensuring clarity. Specific issues included the high number of spondees in Latin, the flexibility of Estonian syllables, and the limited availability of precise synonyms. The commentary focuses on giving information on lesser-known mythological characters and the behavior of bees, while also providing taxonomic nomenclature for the names of plants and animals occurring in the text.

Lisa 1. Originaaltekst

Protinus aërii mellis caelestia dona
exsequar: hanc etiam, Maecenas, aspice partem.
admiranda tibi levium spectacula rerum
magnanimosque duces totiusque ordine gentis
mores et studia et populos et proelia dicam. 5
in tenui labor; at tenuis non gloria, si quem
numina laeva sinunt auditque vocatus Apollo.
Principio sedes apibus statioque petenda,
quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
ferre domum prohibent) neque oves haedique petulci 10
floribus insultent, aut errans bucula campo
decutiat rorem et surgentes atterat herbas.
absint et picti squalentia terga lacerti
pinguibus a stabulis, meropesque aliaeque volucres
et manibus Procne pectus signata cruentis; 15
omnia nam late vastant ipsasque volantis
ore ferunt dulcem nidis immitibus escam.
at liquidi fontes et stagna virentia musco
adsint et tenuis fugiens per gramina rivus,
palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbret, 20
ut, cum prima novi ducent examina reges
vere suo ludetque favis emissa iuventus,
vicina invitet decedere ripa calori
obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.
in medium, seu stabit iners seu profluet umor, 25
transversas salices et grandia conice saxa,
pontibus ut crebris possint consistere et alas
pandere ad aestivum solem, si forte morantis
sparserit aut praeceps Neptuno immerserit Eurus.
haec circum casiae virides et olentia late 30
serpylla et graviter spirantis copia thymbrae
floreant, inriguumque bibant violaria fontem.
ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
seu lento fuerint alvaria vimine texta,
angustos habeant aditus; nam frigore mella 35
cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
utraque vis apibus pariter metuenda; neque illae
nequiquam in tectis certatim tenuia cera
spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
explent, collectumque haec ipsa ad munera gluten 40
et visco et Phrygiae servant pice lentius Idae.
saepe etiam effossis, si vera est fama, latebris

sub terra fovere larem, penitusque repertae
 pumicibusque cavis exesaeque arboris antro. 45
 tu tamen et levi rimosa cubilia limo
 ungue fovens circum, et raras superinice frondes.
 neu propius tectis taxum sine, neve rubentis
 ure foco cancos, altae neu crede paludi,
 aut ubi odor caeni gravis aut ubi concava pulsu
 saxa sonant vocisque offensa resultat imago. 50
 Quod superest, ubi pulsam hiemem sol aureus egit
 sub terras caelumque aestiva luce reclusit,
 illae continuo saltus silvasque peragrant
 purpureosque metunt flores et flumina libant
 summa leves. hinc nescio qua dulcedine laetae 55
 progeniem nidosque foveant, hinc arte recentis
 excudunt ceras et mella tenacia fingunt.
 hinc ubi iam emissum caveis ad sidera caeli
 nare per aestatem liquidam suspexeris agmen
 obscuramque trahi vento mirabere nubem, 60
 contemplator: aquas dulcis et frondea semper
 tecta petunt. huc tu iussos adsperge saporis,
 trita melisphylla et cerinthae ignobile gramen,
 tinnitusque cie et Matris quate cymbala circum:
 ipsae considant medicatis sedibus, ipsae 65
 intima more suo sese in cunabula condent.
 Sin autem ad pugnam exierint—nam saepe duobus
 regibus incessit magno discordia motu,
 continuoque animos vulgi et trepidantia bello
 corda licet longe praesciscere; namque morantis 70
 Martius ille aeris rauci canor increpat, et vox
 auditur fractos sonitus imitata tubarum.
 tum trepidae inter se coeunt pennisque coruscant
 spiculaque exacuunt rostris aptantque lacertos
 et circa regem atque ipsa ad praetoria densae 75
 miscentur magnisque vocant clamoribus hostem.
 ergo ubi ver nactae sudum camposque patentis,
 erumpunt portis, concurritur, aethere in alto
 fit sonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem
 praecipitesque cadunt; non densior aëre grando, 80
 nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
 ipsi per medias acies insignibus alis
 ingentis animos angusto in pectore versant,
 usque adeo obnixa non cedere dum gravis aut hos
 aut hos versa fuga victor dare terga subegit. 85
 hi motus animorum atque haec certamina tanta

pulveris exigui iactu compressa quiescent.

Verum ubi ductores acie revocaveris ambo,
deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
dede neci; melior vacua sine regnet in aula. 90

alter erit maculis auro squalentibus ardens—
nam duo sunt genera: hic melior, insignis et ore
et rutilus clarus squamis; ille horridus alter
desidia latamque trahens inglorius alvum.

ut binae regum facies, ita corpora plebis: 95
namque aliae turpes horrent, ceu pulvere ab alto
cum venit et sicco terram sput ore viator
aridus; elucent aliae et fulgore coruscant
ardentes auro et paribus lita corpora guttis.

haec potior suboles, hinc caeli tempore certo 100
dulcia mella premes, nec tantum dulcia quantum
et liquida et durum Bacchi domitura saporem.

At cum incerta volant caeloque examina ludunt
contemnuntque favos et frigida tecta relinquunt,
instabilis animos ludo prohibebis inani. 105

nec magnus prohibere labor: tu regibus alas
eripe; non illis quisquam cunctantibus altum
ire iter aut castris audebit vellere signa.

invitent croceis halantes floribus horti
et custos furum atque avium cum falce saligna 110
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

ipse thymum tinosque ferens de montibus altis
tecta serat late circum, cui talia curae;
ipse labore manum duro terat, ipse feracis
figat humo plantas et amicos inriget imbris. 115

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marilyn Loomets,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
“Vergiliuse “Georgica” IV laulu osaline värsstõlge ja kommentaar”,

mille juhendaja on Ivo Volt,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marilyn Loomets

07.06.2024